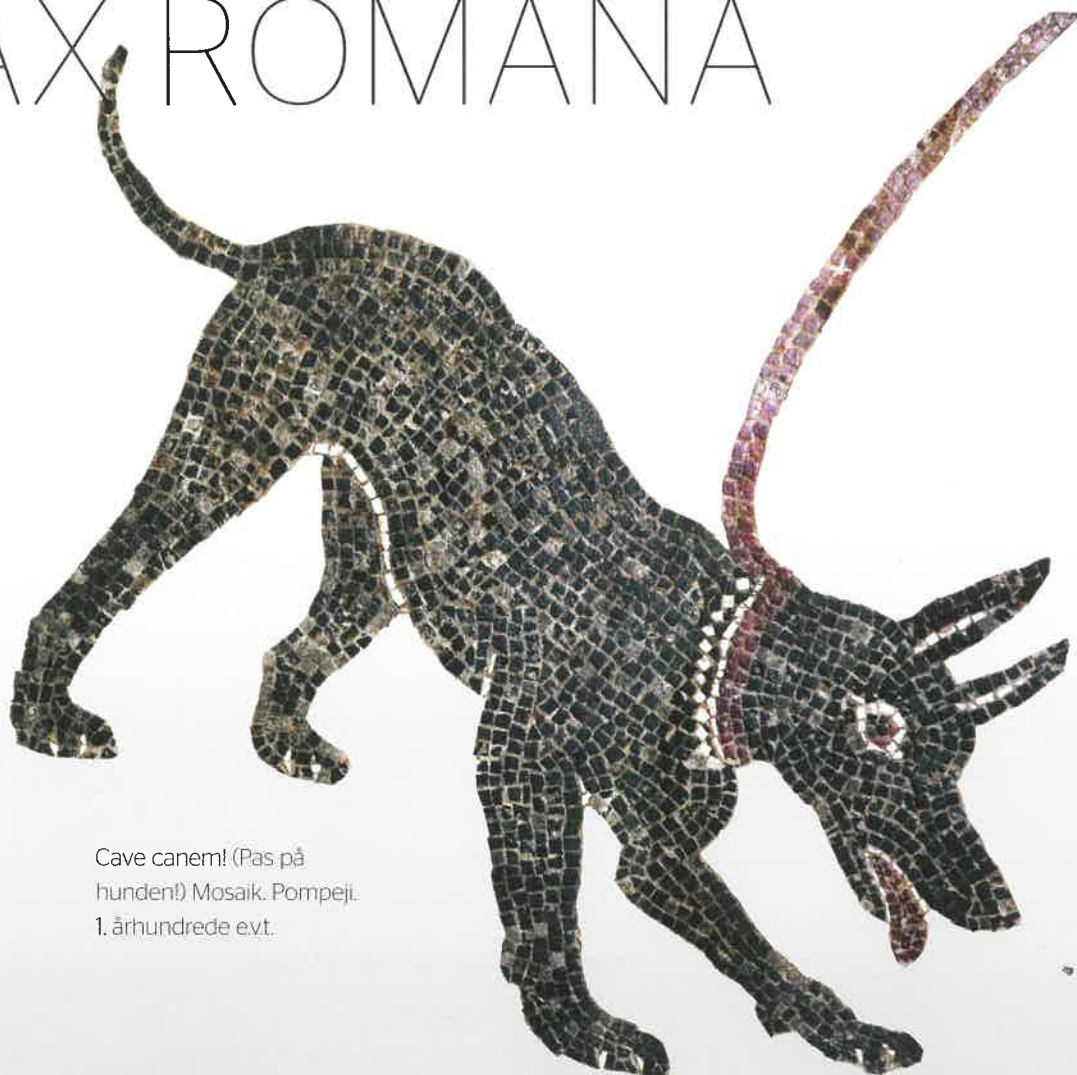

VII

PAX ROMANA

Cave canem! (Pas på hunden!) Mosaik. Pompeji. 1. århundrede e.v.t.

Alle i samtiden vidste godt, at genoplivningen af republikken var spil for galleriet. Magten lå ét sted: I Augustus' hule hånd. Hans umådelige rigdom og en enorm, kamptrænet og loyal hær gjorde hånden stærk.

På den anden side er det sikkert, at en meget stor del af befolkningen har været vældig tilfreds eller måske endda taknemmelig over tingenes nye tilstand. En effektiv propaganda bygger på eksisterende stemninger og nøje udvalgte fakta, som så kan pustes op eller vinkles som nødvendigt. Og det var derfor, mytedannelsen om Augustus som guddommelig fredsmager kunne vække genklang. Den var simpelthen et ekko af nogle af de følelser, der rørte sig i almindelige romere. Ekkoet var kontrolleret af Augustus' håndlangere, og det var udført med ualmindelig politisk snuhed, men det var stadigvæk et ekko af noget.

Da Augustus døde som 76-årig i 14 e.v.t. efterlod han sig nemlig ikke blot en by i marmor – Roms centrum havde i republikkens tid været domineret af tegl – men også fred i et stabilt rige. Indtil da havde Romerriget været præget af uafbrudte krige med omverdenen og i det sidste århundrede f.v.t. også af altødelæggende borgerkrige.

Den romerske fred

Perioden fra Augustus' magtovertagelse i 31 f.v.t. til ca. 160 e.v.t. var en så stabil og for de fleste romere fredelig periode, at man døbte den *Pax Romana*, den romerske fred. Det betød en udbygning af vejnettet, der igen førte til øget handel – måske endda så meget at det var provinserne, der i kraft af øget eksport til Italien, fik mest ud af det. Samtidig grundlagde romerne kolonier i udkanten af riget, f.eks. i Afrika eller ved grænsen til Germanien, hvor byer som Köln (der på fransk hedder Co-

1. Hvorfor var Augustus' propaganda effektiv?
2. Hvad betyder *Pax Romana*?
3. Hvilken betydning havde det for provinserne, at de blev underlagt Rom?
4. Hvordan beskrev de romerske historieskrivere – f.eks. Sveton – Augustus' efterfølgere?
5. Hvordan beskriver Tacitus romernes styre i Britannien?
6. Hvorfor synes Aristides, at Rom er så fantastisk?

MENS DU LÆSER

Model af Rom som den så ud i kejser-tiden. I midten ses Circus Maximus, Claudius' akvædukt og Colosseum.

logne = Colonia) og Wien (Vindobona) skulle sørge for rigets sikkerhed.

I alle provinser medbragte de romerske embedsmænd romersk civilisation som f.eks. den romerske badekultur. De byggede akvædukter, der ledte rent vand fra bjergene til byerne, og de sørgede for uddannelse til den lokale overklassens børn. For den almindelige provinsboer var der gode muligheder for social opstigning gennem hæren, der efterhånden blev domineret af spaniere og gallere. Endelig profiterede rigets indbyggere af en slags dobbelt kulturfællesskab, dels den lokale og dels den romerske, der foregik på de to fællessprog latin og græsk. Alt i alt medførte freden og det romerske overherredømme en generel velstandsstigning, og derfor kan man sige, at romernes imperium i denne periode var bygget på langt mere gulerod end pisk.

At det faktisk gik rigtig godt i Romerriget de første par hundrede år efter Augustus, vidner udbredelsen af romerske mønter i provinserne om, ligesom udviklingen understøttedes af de love, som kejserne lod vedtage.

Vanvittige kejsere?

Underligt nok er det slet ikke det billede, som de romerske historieskivere giver. Ifølge Sveton (ca. 70-130 e.v.t.) skulle særligt Augustus' umiddelbare efterfølgere på kejserposten have været enten uduelige, moralsk anløbne eller vanvittige, eller alt på samme tid.

Sveton fortæller om den dekadente Caligula, der i sit vanvid udnævnte sin hest til konsul og ellers havde sex med alt fra mandlige pantomimedansere og prostituerede til sine egne søstre. Dertil beskrives han som en utilregnelig despot, der under mottoet "lad dem hade, når blot de frygter" lod folk torturere og dræbe efter forgodtbefindende, og som samtidigt – og det er nok det, der hidser Sveton mest op – hånede guderne og hoppede rundt klædt ud som Jupiter med forgyldt skæg og tordenkile. Sveton undrer sig da heller ikke, da Caligula blev dræbt af en sammensværgelse i 41 e.v.t.

Dernæst beskrives Caligulas efterfølger, den stammende kejser Claudius, der var under tøflen af sin kone og sine frigivne slaver. Sveton roser ham for hans boglige dygtighed og hans interesse for historie – han skal have udgivet adskillige værker om romersk historie – men understre-

ger samtidig, hvordan alle håned ham og optrådte respektløst over for ham. Måske det var årsagen til hans usædvanlige blodtørst og manglende dømmekraft.

Endelig kan nævnes Nero, som ifølge Sveton overgik Caligula i seksuelle udskejelser, som slog sin egen mor ihjel, og som har fået skylden for Roms brand – og endda iført teaterkostume sang og dansede, mens byen stod i flammer. Andre kilder end Sveton fortæller imidlertid, at der kun var tale om et rygte – ildebrande var en del af dagligdagen i Rom – og at Nero gjorde et stort arbejde for at hjælpe ofrene og bygge byen op igen.

Man kan undre sig over, hvorfor der fortælles så forskellige historier om, hvordan det rent faktisk gik i Romerriget efter Augustus' død: Var det en stabil fredsperiode med handel og civilisation, eller var tiden præget af vanvittige og blodtørstige kejsere, som kørte riget i sæk? Eller var det begge dele? Et svar kan måske findes i en analyse af kildernes troværdighed eller ved at rejse spørgsmålet om, hvor stor betydning kejserens person egentlig havde.

Afstøbning af en buste af Caligula (37-41 e.v.t.) Romerske statuer var malede.

Kejser Claudius (41-54 e.v.t.)

Nero (54-68 e.v.t.)

KILDER

Sveton: Caligulas sindssygdom (Caligula 22)

Historieskriveren Sveton levede ca. 75 til 150 e.v.t. Indtil han blev fyret – måske pga. en affære med kejserinden – var han embedsmand og sekretær under kejser Hadrian. Noget af sin tid brugte han på at skrive biografier over kejserne, deriblandt Caligula (37-41 e.v.t.). Han har ry for at svælge i sladderhistorier, men på den anden side havde han som embedsmand adgang til de kejserlige arkiver.

Han var høj af vækst og stærkt bleg af hudfarve; uformelig tyk, med ganske tynd hals og tynde lægge; hans øjne lå dybt, og hans tindinger buede indad; hans pande var bred og barsk, hans hovedhår tyndt og manglede helt på issen; ellers var han stærkt behåret. At se ned fra oven, når han passerede, eller blot at nævne en ged, ligegyldigt i hvad anledning, kunne derfor medføre anklage og ruin. Sit udtryk, der i sig selv var uhyggeligt og frastødende, gjorde han endda med flid vildere, idet han foran spejlet lagde ansigtet i de mest truende og skræmmende folder.

Hans helbred var usikkert både på legeme og sjæl. Som dreng havde han lidt af epilepsi; i sin ungdom kunne han nok tåle strabadser, men undertiden svigtede kræfterne ham pludselig, så han dårlig kunne gå eller stå eller tage sig sammen og overhovedet holde sig oppe. Sin sindssygdom havde han selv bemærket, og han tænkte flere gange på at tage til et kursted og gennemgå en hjernekur. Han plagedes særligt af søvnløshed; han kunne nemlig aldrig sove mere end tre timer om natten og fik endda i dem ikke rolig søvn, men ængstedes af besynderlige syner; således drømte han blandt andet engang, at havet antog skikkelse og talte med ham. Derfor plejede han en stor del af natten, træt af at våge og ligge i sengen, snart at sidde op på sit leje, snart at vandre omkring i de lange søjlegange og atter og atter at kalde på dagslyset og vente på det.

Til sindssygdom kan man efter min mening med rette henføre hans forening af stik modsatte fejl: den største selvtillid og på den anden side

overdreven frygtagtighed. Thi med al sin ringeagt for guderne lukkede han dog øjnene og trak kappen over hovedet ved det mindste tordenvejr, og ved større plejede han at springe op fra sit leje og gemme sig under sengen.

Sveton: Om kejser Claudius' grusomhed (Claudius 21 + 34)

Sveton skriver også om kejser Claudius (41-54 e.v.t.) og dennes udskejelser i arenaen:

Han gav mange slags gladiator-kampe, og på forskellige steder. På Marsmarken foranstaltede han også en erobring og plyndring af en by, ligesom i en krig, og de britanniske kongers overgivelse. Ved åbningen af afløbet fra Fucinersøen lod han endda opføre et søslag først. Da de, der skulle kæmpe i slaget, hilste ham: "Hil dig, imperator! De, der går i døden, hilser dig!" svarede han "eller ikke". Men efter den bemærkning var der ingen, der ville kæmpe, idet de tog det som en fritagelse. Han overvejede da længe, om han skulle dræbe dem alle med ild og sværd, men sprang omsider op fra sin plads, løb rundt langs søbredden (ikke uden at snuble, så det så hæsligt ud) og fik dem dels ved trusler, dels ved opmuntringer, til at kæmpe.

Ved alle gladiatorkampe, både hans egne og andres, lod han selv dem, der ved et tilfælde var faldet omkuld, slå ihjel, især netkæmperne, så at han kunne se deres ansigt, når de udåndede.

Tacitus: Agricola (kapitel 21)

Lucius Cornelius Tacitus var romersk politiker og historieskriver. Han var konsul omkring 100 e.v.t. Tacitus' svigerfar Agricola deltog i erobringen af Britannien, og i sit værk om ham beskriver Tacitus romernes politik over for de erobrede områder:

Den følgende vinter forløb med meget frugtbare overvejelser. Thi for at de indfødte – spredte, uciviliserede og derfor stridbare som de var – gennem fornøjelser kunne vænne sig til fred og ro, begyndte han privat at opmuntre – og offentligt at hjælpe dem – til at opføre templer, bycentre og boliger ved at rose de initiativrige og kritisere de uvirksomme. Ærgerig kappestrid erstattede således nød og tvang. Endvidere lod han de fornemmes børn undervise i de frie kunster, og han satte Britannernes medfødte begavelse højere end Gallernes iver og interesse. Resultatet var, at Britannerne, som kort forinden havde afvist romersk sprog, nu tragtede efter romersk veltalenhed. Derfor kom også vor klædedragt på mode og togaen blev almindelig. Gradvis gik man over til civilisationens tillokkende 'goder': Handelscentre, offentlige badeanstalter og fin selskabelighed. Alt dette kaldte de i deres troskyldighed civilisation, skønt det var en del af deres trældom.

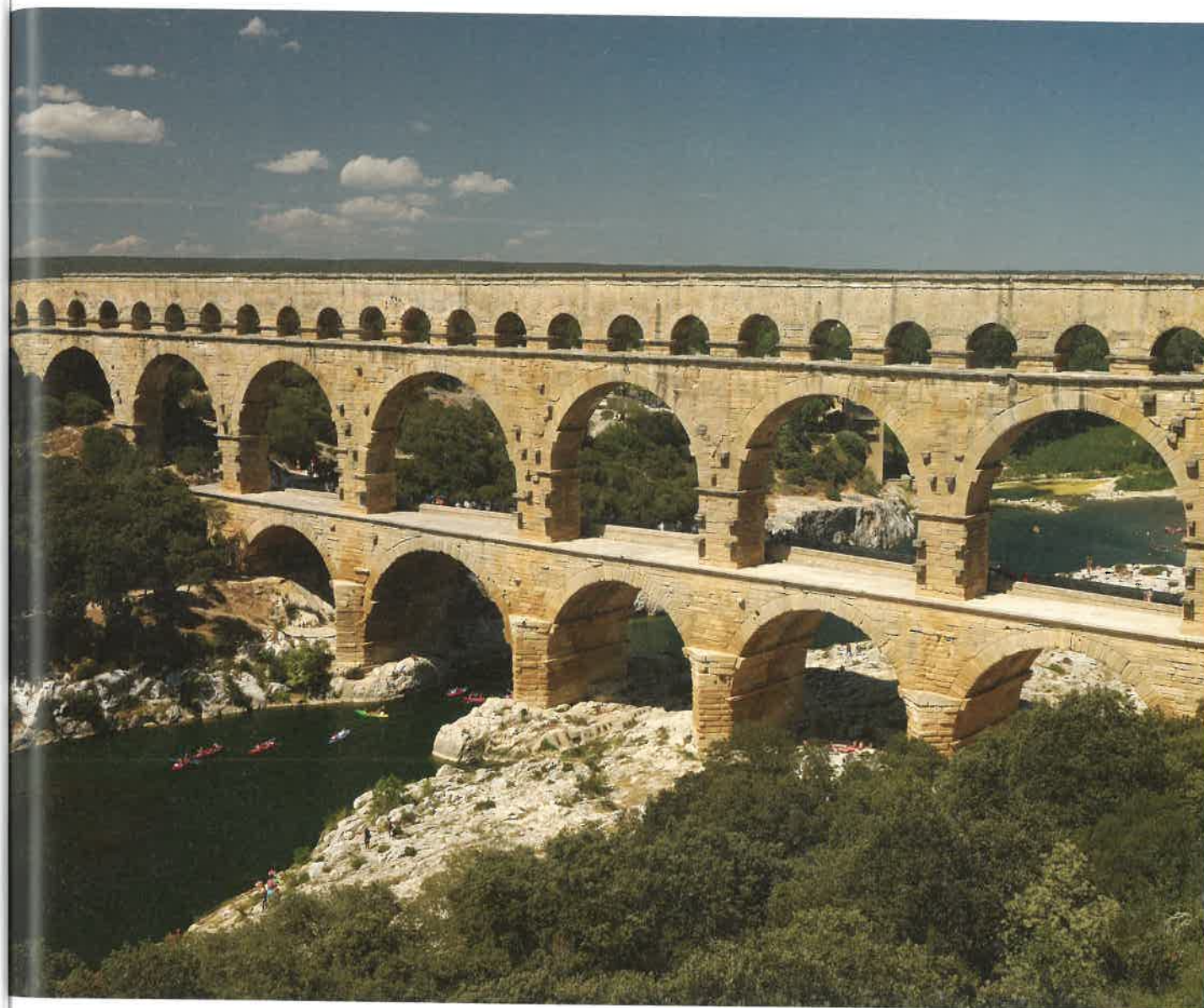
Byen Bath i Sydengland er berømt for sit romerske badeanlæg.

Aristides: Tale til Rom

Aelius Aristides var en græsk taler, der levede 117-181 e.v.t. Han rejste over det meste af Romerriget og mødte flere gange kejser Marcus Aurelius, som han havde en vis indflydelse på. Det meste af sit liv tilbragte han dog i Smyrna, der dengang var en del af Romerriget, men som i dag ligger i Tyrkiet. De berømteste af hans værker er hyldesttaler, f.eks. denne til det romerske imperium:

Hele verden synger som med én røst, tydeligere end et kor og så harmonisk lyder det under ledelse af dirigenten, at det er med i bønner om, at dette imperium må bestå for evigt. Overalt regeres alle lige. Folkene i bjergene er mere ydmyge i deres underkastelse end beboerne af de mest udsatte sletter. Ejere og dyrkere af de frugtbare sletter er dine bønder. Kontinenter og øer er ikke isolerede. Ligesom ét sammenhængende land og ét folk, adlyder hele verden i ro. Alt udføres på ordre eller et nik. Hvis et problem opstår, er det blot at tage en beslutning, og det bliver løst. Embedsmænd knyttet til byer eller provinser styrer deres underordnede. Men indbyrdes og i relation til andre styres de af den højeste leder, af den øverstkommanderende. De er overbeviste om, at han bedre ved, hvad de gør, end de selv. De frygter og respekterer ham mere end nogen slave sin herre, som står over ham og giver ordrer. Ingen af dem er så stolte, at de kan sidde stille, når de hører hans navn: De springer op, priser ham, bukker og beder en dobbelt bøn til guderne for ham og til ham for dem selv. Hvis de føler den mindste tvivl om deres undergivnes retstviser – offentlige som private – eller om ansøgninger skal imødekommes, sender de øjeblikkeligt bud til ham om, hvad de skal gøre, og de venter på et tegn fra ham, på samme måde som et kor venter på tegn fra dirigenten. Der er ingen grund for ham til at trætte sig selv med at rejse imperiet rundt eller til at besøge det ene sted efter det andet for at justere hvert folks forhold hver gang han blot sætter sin fod i deres område. I stedet kan han i ro og mag sidde og ordne hele imperiets affærer per brev, som faktisk afleveres næsten før de er skrevet – som sendt med fugle. Hele forfatningen er udtryk for et altomfattende demokrati underlagt den ene mand, som kan styre og lede bedst.

Akvædukt i Sydfrankrig fra mellem 40-60 e.v.t.

VIII

APOKALYPSEN

Kejser Konstantin (306-337 e.v.t.) lod opføre en gigantisk statue af sig selv. Hånden alene er næsten to meter høj.

Kejser Marcus Aurelius, der regerede fra 161 e.v.t. til 180 e.v.t. er af eftertiden mest kendt for at være filosof. Men i virkeligheden brugte han det meste af sin regeringstid på at føre krig langs grænserne til Romerriget, bl.a. i Germanien. I hans regeringstid sluttede den romerske fred, idet germanske stammer plyndrende og hærgende strømmede ind over rigets grænser.

I 177 e.v.t. udnævnte Marcus Aurelius sin søn Commodus til sin efterfølger, og da han ved faderens død i 180 e.v.t. overtog magten, blev der endelig sluttet fred med de krigstrætte germanere. Det var det eneste rigtige at gøre, men alligevel var der fra start af kold luft mellem senatet og Commodus, hvis paranoia voksede i takt med modstanden fra senatet og hans egen tiltagende brutalitet. Det kom tydeligt til udtryk, når han gav den som gladiator i Roms arenaer. I 193 e.v.t. blev han til historie-skrivernes jubel myrdet, og hans navn og alle billeder af ham blev beordret slettet eller brændt.

Romerrigets sygdom

Nu gik Romerrigets døds-kamp i gang. Selv om det i første omgang lykkedes at holde germanerne tilbage, var prisen øgede militærugifter og mere magt til soldaterne. Det betød for det første, at soldaterne fik meget stor indflydelse på romersk politik, der i nogle perioder mest handlede om at bestikke sig til legionernes opbakning med enorme beløb. Systemet nåede et højdepunkt under "soldaterkejsere" i 200-tallet e.v.t. hvor soldaterne gladeligt myrdede den siddende kejser, hvis der dukkede en ny hærfører op med en større pengepung.

1. Fortæl om Marcus Aurelius og Commodus.
2. Hvilke problemer havde kejserne i 200-tallet?
3. Hvorfor kalder man kejserne i denne periode for "soldaterkejsere"?
4. Hvilke reformer indførte Diocletian?
5. Hvilke forklaringer giver teksten på Konstantins trosskifte?
6. Hvorfor blev byerne affolket omkring 400 e.v.t.?
7. Hvornår endte det vestromerske rige?
8. Giv en kort sammenfatning af Gibbons, Rostovtzeffs og Hjortsø/Bjølss synspunkter.

MENS DU LÆSER

For det andet betød de øgede militærudgifter, at den romerske økonomi – der i forvejen balancerede på en knivsæg – forrykkede sig. De mange skiftende kejsere var nødt til at hæve skatterne, og det satte provinsernes loyalitet på prøve, og ofte udviklede det sig til oprør. For at holde ro øgede kejserne antallet af romerske soldater i provinserne. Og det kostede penge. En ond cirkel var sat i gang.

Samtidig med de indre stridigheder så mange stammer uden for riget en mulighed for at få del i Roms rigdom. Lyset fra civilisationens sol må have virket som en magnet på alle, der boede uden for rigets grænser, og gentagne gange blev grænserne oversvømmet af barbarstammer nord- og østfra.

I løbet af 300-400-tallet blev det så usikkert at rejse i riget, at al handel på de før så travle romerske veje gik i stå, og man bevægede sig mod selvforsyningsøkonomi. Dermed var der ikke længere noget at leve af i byerne, der nærmest blev affolket. Byen Rom havde i 120 e.v.t. en million indbyggere. I 530 e.v.t. var der omkring en tiendedel tilbage i det, der nu lignede en ruinby.

Befolkningen levede nu på landet, hvor de havde lagt sig ind under en herremand – sådan en der tidligere havde boet i byen og ejet forskellige gårde rundt omkring – som fæstebønder. Det betød, at de ikke ejede deres egen gård, men at de til gengæld var beskyttet af herremanden, der som den eneste havde midler til at bygge et forsvarsværk, en borg, mod de indbyrdes stridende hære og de invaderende barbariske stammer. Dermed var en historisk epoke – antikken – slut og man bevægede sig ind i det, senere historikere har kaldt middelalderen.

Kejser Diocletian og kejser Konstantin

Inden dette periodeskift havde flere kejsere forsøgt at stive imperiet af gennem reformer. Kejser Diocletian (284-305 e.v.t.) delte for eksempel riget op i 4 dele, hver under ledelse af en kejser, ligesom han forsøgte sig med en skatte- og møntreform. Men firekejsersystemet brød hurtigt sammen, da en af kejserne, Konstantin, gjorde sig til enekejsere i 324 e.v.t. Forinden havde han antaget kristendommen, ifølge kilderne fordi han i et af slagene om magten – slaget ved den milviske bro i 312 e.v.t. – havde

Efter slaget ved den milviske bro opførte den nu kristne kejser Konstantin en triumfbue. Et af reliefferne viser den romerske kejser, der ofrer til den gamle solgud Apolon. Hvorfor mon?

set et kors på himlen. Sikkert er det dog, at det ikke kun var varsler på himlen, der havde betydning for Konstantins valg. På dette tidspunkt var kristendommen så udbredt, at den havde nået overklassen i det romerske samfund. Konstantins mor var for eksempel kristen.

Ligesom kejserne før ham forsøgte Konstantin desperat at holde sammen på riget. Her kunne en anden forklaring på hans trosskifte komme på tale. Ifølge denne forklaring forkynnder kristendommen, at fordi der kun er én Gud, bør mennesket adlyde ikke blot Gud, men også Guds tjenere på jorden, altså kirken og staten. Det var noget, Konstantin kunne bruge. Fra dette synspunkt er kristendommen nemlig en autoritetselskende, kollektiv ideologi, som er velegnet til topstyring. I øvrigt helt i modsætning til de gamle romerske guder, der forholdt sig til noget individuelt og praktisk og f.eks. kunne levere en sejr eller godt vejr, hvis man huskede at ofre til dem.

Men selv om kristendommen i 391 e.v.t. blev eneste tilladte religion, kunne heller ikke den redde riget fra de barbarstammer, der i 400-tallet igen væltede ind over grænsen. I 476 e.v.t. var det endelig slut. Germanerhøvdingen Odoaker afsatte den sidste vestromerske kejser Romulus Augustus. Senatet sendte herefter kronregalierne – de officielle symboler på kejserens magt – til kejseren af den østlige afdeling af Romerriget, der havde hovedstad i Konstantinopel.

KILDER

Edward Gibbon: Det romerske riges forfald og undergang

Gibbon (1737-1794) skrev et værk, hvori han argumenterede for, at det var barbarer og uoplysthed, der var skyld i Roms fald. Teksten her er fra 1781. Han skrev bl.a.:

Jordens vilde folkeslag er det civiliserede samfunds fælles fjender, og man kan med ængstelig nysgerrighed spørge, om Europa stadig trues af en gentagelse af de ulykker, som tidligere bragte Roms våben og statsbygning til undergang.

Gibbons svar på dette spørgsmål var nej. Ifølge ham var der tre årsager til, at den vestlige civilisation i hans egen tid ikke kunne ødelægges:

1. Vældige folkevandringer udgår ikke længere fra nord, og den lange hvileperiode er den lykkelige følge af fremgang i tekniske fag og landbrug. Der er efterhånden blevet grundlagt kristne riger i Danmark, Sverige og Polen. De uafhængige barbarfolks herredømme er nu indskrænket til et snævert område.
2. [I Romerriget var] hundreder af millioner menneskers lykke afhængig af de personlige fortjenester hos en enkelt eller to mænd, måske børn, hvis karakter var ødelagt af deres opdragelse, vellevned og despotiske magt. Nu er tyranniets misbrug begrænset af frygt og skamfølelse i forening. Republikkerne har vundet ro og stabilitet. Monarkierne har indsuget frihedens eller i det mindste mådeholdets principper, og en vis sans for ære og retfærdighed har vundet indpas som følge af tidsånden.
3. Krigskunsten er blevet forandret ved opfindelsen af krudtet, som sætter mennesket i stand til at beherske de to stærkeste naturkræfter, luften og ilden. Artilleri og fæstningsværker danner nu et uindtageligt

værn mod tatarernes (tyrkisktalende folkeslag) rytteri, og Europa er sikret imod ethvert fremtidigt indfald af barbarer, da disse må ophøre med at være barbarer, før de kan begynde at sejre.

Vi kan ikke med sikkerhed afgøre, hvor langt den menneskelige race kan nå i retning af fuldendelse, men vi kan med sikkerhed gå ud fra, at intet folk vil falde tilbage til deres oprindelige barbari, med mindre naturens orden omstyrtes.

Vi kan derfor slå os til ro med den trøstelige slutning, at enhver tidsalder har øget og stadig øger menneskeslægten sande rigdom, dens lykke, dens kundskaber og måske også dens gode egenskaber.

Michael Rostovtzeff: Roms historie (1926)

Så længe Rom kæmpede for den politiske førerstilling i den antikke verden, holdt man splittelsen mellem klasserne i baggrunden.

[Men i kejsertiden var Rom] uden rivaler, og romersk kultur havde ingen konkurrent. At Rom, dets civilisation og politiske system var udødelig – det var den almindelige mening. Der var ingen at slås mod og intet at slås for. Herskeren selv prædikede fred og ikke strid for samfundet. Hvad var der at stræbe efter, når alt var opnået?

I denne atmosfære af lad tilfredshed, begyndte de privilegerede klasser at søge deres idealer i fornøjelser, vinding og opnåelsen af kulturens materielle fordele for dem selv og deres familie. Folk blev egoistiske og vendte deres hjerter mod lediggang og forlystelse.

For underklassen var forholdene dog helt anderledes.

Ingen af disse klasser havde del i deres sociale overmænds leddiggang og velstand. Deres lod var hårdt arbejde og fattigdom. Byboernes kultur var ikke skabt for dem: de var lykkelige, hvis de kunne samle smulerne fra de riges bord. Derfor frembragte de ledende klassers afmagt og leddiggang en ny social og økonomisk krise i riget.

Udviklingen af disse holdninger – sløvhed hos de rige og utilfredshed

Filmplakat til *The Fall of the Roman Empire* (1964). Filmen skildrer kejser Commodus som en magtsyg og dekadent despot og giver ham skylden for det vestromerske riges undergang.

blandt de fattige – var til at begynde med langsom og umærkelig. Men pludselig blev den akut, da riget efter næsten to århundreders fred og uforstyrrethed blev tvunget til at forsvare sig mod fremmede fjender. Tiden krævede en vældig demonstration af begejstring. Men de rige kunne ikke rystes ud af deres ligegyldighed, og de fattige, som så deres overmænds hjælpeløse svaghed, og som var afskåret fra al del i deres dovne ubeskæftigede tilfredshed, fyldtes af had og misundelse.

Herskerne forstod denne indre sygdom i riget og forsøgte at tvinge deres undersåtter til at forsvare riget og dets kultur. Magtens hånd lå hårdt på både høj og lav. For at redde riget begyndte staten at knuse og ruinere befolkningen ved at nedstyre de hovmodige, men ikke oprejse de ydmyge. Heraf opstod det tredje århundredes sociale og politiske katastrofe, hvor staten, som støttede sig til hæren, eller med andre ord til underklassen, besejrede overklassen og efterlod den ydmyget og forarmet. Det var et ødelæggende slag for den antikke verdens aristokratiske bykultur.

Det intellektuelle tilbageskridt og det sociale skel berøvede tilsammen den antikke verden kraften til at opretholde sin civilisation, til at forsvare den mod indre opløsning og barbarisk invasion udefra.

Leo Hjortsø og Erling Bjøl: Politikens verdenshistorie bind 5: Romeriget (1983)

Den indvandringspolitik, som kejser Marcus Aurelius slog ind på, syntes længe uproblematisk. Ja, i de første 200 år må den have været med til at stive riget af både økonomisk og sikkerhedspolitisk. De germanske indvandrere var indstillet på at indpasse sig i det romerske samfund. De gjorde god fyldest som både gæstearbejdere og fremmedlegionærer.

Men fra de kristne visigoter efter 376 fik eller mere eller mindre tvang sig lov til at slå sig ned inden for rigets grænser, begyndte udviklingen at tage en anden vending. Den romerske forvaltning chikanerede tit indvandrerne i stedet for at hjælpe dem. Så besluttede visigoterne at tage selv. Det førte til romernes katastrofale nederlag ved Hadrianopolis. Kejser Theodosius forsøgte derefter at tage skeen i den anden hånd. Visigoterne fik en anerkendt status inden for riget som forbundsfæller.

Det var måske gået, hvis ikke den assimileringspolitik, Cæsar med så stort held havde indledt i Gallien i sin tid, var blevet afløst af en hovmodig *apartheid*-politik.

Allerede i 370 blev det forbudt romerske borgere at ægte germanske indvandrere. Senere blev det endda forbudt at gå med barbarisk tøj som bukser og pelsværk inden for Roms mure.

Selv hos folk, der gik ind for en tolerant indvandringspolitik, pibler racefordommene ud igennem sidebenene. *Salvian* fra Marseille, der klart så faren i den kraftige polarisering mellem rige og fattige, beskrev goterne som upålidelige, alamanerne som fordrukne, sakserne, frankerne og herulerne som grusomme og dem alle sammen som ildelugtende!

XI

ARVEN

Sandro Botticelli:
Venus' fødsel (udsnit)
(1485).

Det vil være forkert at sige, at Romerriget brød sammen i 476 e.v.t. For den stærkeste del af riget bestod, nemlig den østlige del med centrum i Konstantinopel, der faktisk var den kultur-bærende hovedby for hele den kristne kulturkreds indtil 1000-tallet. Her sad en monark, der godt nok var kristen og tilmed talte græsk, men som indtil tyrkernes erobring af byen i 1453 ikke desto mindre opfattede sig selv som romersk kejser.

Men heller ikke dermed var ideen om Rom slut. På politiske, økonomiske, juridiske, religiøse og mange andre områder levede Rom videre som tankegange, som *historiske strukturer*.

Helt konkret overtog kirken det romerske retssystem og administrative strukturer, hvad der blev videreført helt op til nutidens retspleje med anklager og forsvarer, der i høj grad er afhængig af romerretten.

Mere abstrakt er diskussionen om, hvordan samfundet skal bygges op. Vi plejer at sige, at det moderne demokratiske retssamfund udspringer af en diskussion mellem oplysningsfilosoffer i 1700-tallet, men i virkeligheden byggede Voltaire, Locke, Montesqueiu og alle de andre videre på en diskussion, som fandt sted i antikken. De var specielt vilde med forfatteren Marcus Tullius Cicero, der diskutererede spørgsmål, som hvad en stat er for noget, hvordan rettighed og retfærdighed hænger sammen med staten og hvilken styreform, der er bedst. Det er ikke tilfældigt, at USA's kongres i Washington ligger på *Capitol Hill* (Capitolium var den høj i Rom, hvor borgen lå) eller at den amerikanske kongres' ene kammer hedder *senatet*.

Endelig er der hele tanken om Romerriget: At landenes kreds (*orbis terrarum*) er samlet i ét rige under én fælles kultur, der sikrer fred og velstand for alle. I middel-

1. Hvorfor er det forkert at sige, at Romerriget gik under i 476 e.v.t.?
2. Hvad er en historisk struktur?
3. Giv tre eksempler på en tankegang, der levede videre efter Roms undergang.
4. Hvorfor mistede arven fra Rom betydning i 1500-tallet og frem?
5. Hvorfor kunne Mussolini godt lide Romerriget?
6. Hvordan ser man på Romerriget i dag?

MENS DU LÆSER

Kristus. Fra slutningen af 400-tallet. Ravenna.

alderen ca. 500-1500 var kirken bærer af denne tankegang. Gennem den fælles kirkelige kultur og det fælles latinske sprog levede kirkens mænd i et internationalt fællesskab, der i kraft af pavens overherredømme bredte sig ud over hele den kristne verden. Faktisk har man – og med *man* menes alle mennesker – fra Nordnorge til Syditalien haft samme grundværdier, i forhold til hvem der bestemmer, hvad der er ondt og godt, hvad der sker efter døden og hvilke ritualer man gennemgår i et livsforløb.

I tråd med denne tanke ligger de middelalderlige kejseres idé om deres rige som "Das Heilige Römische Reich Deutscher Nation". Riget er ikke bare helligt, men også romersk – selv om det havde tyngdepunkt i Centraleuropa og ikke Middelhavet. Ordet *kejser* er i sig selv et levn fra romerne: Sådan udtalte de navnet Cæsar.

I slutningen af middelalderen svækkedes kejsermagten imidlertid, og med reformationen i 1500-tallet blev Nordeuropa tabt for den fælles kirke til fordel for en mere individualistisk tro. Endnu et skud for boven fik den fælleseuropæiske tanke med nationalismen i 1800-tallet, hvor bl.a. den danske præst og nationalistiske chefideolog N.F.S. Grundtvig kritiserede den romerske tradition i skarpe vendinger. Langt hellere burde man ifølge Grundtvig vende sig mod det særegent danske, f.eks. i form af de nordiske guder og myter.

Heller ikke nazisterne i 20'ernes og 30'ernes Tyskland brød sig om det multietniske romerrige. Særligt kritiserede Hitler romerretten, som han mente var anti-germansk. Omvendt syntes de italienske fascistiske leder Benito Mussolini, at en genoplivning af den romerske tanke om middelhavet som *mare nostrum* var en fantastisk idé. Af samme grund blev adskillige monumenter fra romertiden udsat for en ret håndfast restaurering, deriblandt senatsbygningen, og store tavler blev sat op på Roms boulevarder, så 1930'ernes romere kunne overbevise sig om, at italiensk

imperialisme på bekostning af svagere stater var baseret på historiske argumenter og dermed en naturlig ret.

Sporene fra den aggressive fascistiske imperialisme skræmmer helt op til i dag, og de fleste har svært ved at forestille sig dannelsen af nye imperier. Omvendt har man diskuteret, om den Europæiske Union bør bygge på tanken om det fælleseuropæiske som et kristent kulturfællesskab, der jo blev grundlagt i Romeriget og videreudviklet i middelalderen. Disse tanker har primært medvind i Centraleuropa, mens de forties eller afvises i Nordeuropa.

Også i USA inspireres man af det romerske imperium. Efter kommunismens sammenbrud har man ligefrem talt om en *Pax Americana*, hvor verdens supermagt garanterer global fred og velstand, fordi dens militære magt er så overvældende, at ingen tør udfordre den. På den måde gøres alle verdens indbyggere uden for USA til kulturelle og økonomiske provinsboere, der nok har deres eget lokale sprog – f.eks. dansk eller indisk – men samtidigt er flydende i amerikansk engelsk som et lingua franca, et globalt sprog ved siden af modersmålet.

Man skal passe på med historiske analogier. Heldigvis er historien alle mands eje. Det vil sige, at enhver har lov til at diskutere og vurdere, hvilke historiske sammenligninger, der er frugtbare, og hvilke der er det rene vrøvl. Også dig.

Men husk lige at gå til kilderne først.

Capitol i Washington D.C. Her mødes den amerikanske kongres.